СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ
Факултет „Производствен и търговски бизнес“
Катедра „Аграрна икономика“

МЕЖДУНАРОДНА
НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО И РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО

Свищов, 4 октомври 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 35 години от създаването на катедра „Аграрна икономика“ и е част от научните форуми, отбелязващи 83 годишнината на Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов

Академично издателство „Ценов“
Свищов
2019

ОРГАНИЗАЦИОНЕН КОМИТЕТ

Почетен председател:
Доц. д-р Иван Марчевски – Ректор на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов
Председател:
Доц. д-р Марина Николова – Ръководител катедра „Аграрна икономика“
Членове:
Доц. д-р Маруся Линкова
Доц. д-р Виолета Блажева
Доц. д-р Наталия Неделчева
Гл. ас. д-р Радка Ненова
Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева
Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
Ас. д-р Пламен Петров
Докторант Боряна Георгиева

МЕЖДУНАРОДЕН РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ

Председател:
Проф. д-р ик. н. Сергей Горлов (Русия)
Членове:
Проф. д-р ик. н. Сергей Охрименко (Молдова)
Проф. д-р ик. н. Антонина Ряховская (Русия)
Проф. д-р Маджди Осман (Египет)
Проф. д-р Нидал Шабан (Ирак)
Проф. д-р Dragan Petrovic (Сърбия)
Проф. д-р Sonja Jovanovic (Сърбия)
Доц. д-р Йоана Панагорец (Румъния)
Доц. д-р Марина Николова (България)
Доц. д-р Маруся Линкова (България)
Доц. д-р Bahodirjon Nosirov (Узбекистан)
Доц. д-р Ziyoydin Israilov (Узбекистан)

Научен секретар:
Доц. д-р Маруся Линкова
Технически секретар – Мария Чонова

Публикуваните материали са рецензирани. Авторите носят отговорност за съдържанието на материалите, изразените мнения, използваните данни, цитираните източници и езиковото оформление на текстовете.

ISBN 978-954-23-1762-3

СЪДЪРЖАНИЕ

Доц. д-р Марина Николова, Доц. д-р Маруся Линкова
ТРИДЕСЕТ И ПЕТ ГОДИНИ КАТЕДРА
“АГРАРНА ИКОНОМИКА”.....7

Организация и управление на инвестициите и иновациите в агросектора

Профессор, доктор экономических наук Ряховская Антонина Николаевна
СЕЛЬСКОЕ ХОЗЯЙСТВО РОССИИ: ВОЗМОЖНОСТИ
ДЛЯ ОПЕРЕЖАЮЩЕГО РАЗВИТИЯ.....25

Doctor of Science, Professor Sergei Mihajlovic Gorlov, Gorshenin Alexander Yuryevich, Assistant professor, Syromyatnikov Denis Aleksandrovich
МЕТОДОЛОГИЯ АНАЛИЗА ПРОБЛЕМ УПРАВЛЕНИЯ
РАЗВИТИЕМ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА 40

Dr. Abduaziz Abduvasikov, Dr. Bahodirjon Nosirov
THE EVOLUTION OF AGRICULTURAL MARKETS
OF UZBEKISTAN 48

Доц. д-р Гена Велковска
ЕКОЛОГИЧНАТА ОЦЕНКА И ОЦЕНКАТА НА ВЪЗДЕЙСТВИЕ
ВЪРХУ ОКОЛНАТА СРЕДА В КОНТЕКСТА
НА СТРОИТЕЛСТВОТО ВЪРХУ ЗЕМЕДЕЛСКИ ТЕРИТОРИИ.....56

Доц. д-р Искра Маринова Пантелеева
НАУЧНА И ИНОВАЦИОННА ПОЛИТИКА – НЯКОИ
СЪЩНОСТНИ АСПЕКТИ.....63

Доц. д-р Виолета Блажева
КРИЗИТЕ В АГРАРНИЯ СЕКТОР 70

Гл. ас. д-р Радка Ненова
ПРИЛОЖЕНИЕ НА ИНОВАЦИИ В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО
ОТ ЧЕТВЪРТО ПОКОЛЕНИЕ 76

Гл. ас. д-р Елица Лазарова
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ПРИЛАГАНЕ ТЕОРИЯТА
НА ОГРАНИЧЕНИЯТА В АГРОБИЗНЕСА 82

Гл. ас. д-р Явор Станев
СЕЛСКОТО И ГОРСКОТО СТОПАНСТВО
В КРАЙДУНАВСКИЯ РЕГИОН 91

Гл. ас. д-р Милен Динков
ИНОВАЦИИ ЗА ПОСТИГАНЕ НА КОНКУРЕНТНО
И ПРИОБЩАВАЩО ЗЕМЕДЕЛИЕ 97

Доктор по икономика Михаил Билев
ПРОБЛЕМИ И ВЪЗМОЖНОСИ ЗА РАЗВИТИЕ НА
ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ В БЪЛГАРИЯ 105

Докторант Валери Велковски
ПАРЦЕЛАРНИТЕ ПЛАНОВЕ И ТЯХНАТА РОЛЯ
В АГРОУСТРОЙСТВЕНИТЕ МЕРОПРИЯТИЯ 114

Студент Веселин Иванов
СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ РАЗВИТИЕТО
НА ФАМИЛНОТО ЗЕМЕДЕЛСКО СТОПАНСТВО 123

Предприемачески инициативи и възможности за диверсификация в агробизнеса

Доц. д-р Теодора Филипова
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА НЕОБХОДИМИТЕ ТЪРГОВСКИ
КОМПЕТЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЖЕНСКО
ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ИТАЛИЯ И БЪЛГАРИЯ 133

Доц. д-р Христо Сирашки
ТВОРЧЕСТВОТО В ИНОВАЦИОННАТА ДЕЙНОСТ 139

Доц. д-р Галина Тодорова
СЕЛСКОСТОПАНСКАТА АВИАЦИЯ-АКТИВЕН ПОМОЩНИК ЗА РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО В РЕГИОН ПЛЕВЕН 145

Гл. ас. д-р Илияна Кръстева
ТЕНДЕНЦИИ В РАЗВИТИЕТО НА ПАЗАРА НА РАПИЦА 152

Гл. ас. д-р Цветелина Кабакчиева
ДОХОДИТЕ - НЕОБХОДИМОСТ НА СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЕ ЗА ПОСТИГАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКА УСТОЙЧИВОСТ 158

Гл. ас. д-р Любка Илиева
ИЗСЛЕДВАНЕ ЗНАЧЕНИЕТО НА ТУРИЗМА ЗА РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 163

Гл. ас. д-р Венцислав Перков
СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА НЕОБХОДИМИТЕ ЛОГИСТИЧНИ КОМПЕТЕНЦИИ ЗА РАЗВИТИЕ НА ЖЕНСКО ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В ИТАЛИЯ И БЪЛГАРИЯ 170

Ас. д-р Любомира Тодорова
РЕЛАЦИЯ МЕЖДУ ЛОЗОВИТЕ НАСЪЖДЕНИЯ, ВИНОПРОИЗВОДСТВОТО И ВИНЕНИЯ ТУРИЗЪМ 176

Ас. д-р Павлин Павлов
ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА ФИНАНСИРАНЕ НА АЛТЕРНАТИВЕН ТУРИЗЪМ В СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ 182

Финансово-счетоводни аспекти и социално застрахователна защита в селското стопанство

Проф. д-р Андрей Захариев, д-р по ик. Ивайло Маринов
БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ ПО ПЪТЯ НА РАСТЕЖА И КОНВЕРГЕНЦИЯТА – СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ И ОЦЕНКА 191

Проф. д-р Атанас Атанасов
ЗЕМЕДЕЛСКИЯТ СЧЕТОВОДЕН ОТЧЕТ КАТО НЕОБХОДИМА БАЗА ОТ ДАННИ ЗА ЦЕЛИТЕ НА СИСТЕМАТА ЗА ЗЕМЕДЕЛСКА СЧЕТОВОДНА ИНФОРМАЦИЯ 200

Доц. д-р Иванка Димитрова, д-р Диана Янкова
СПЕЦИФИЧНИ ОСОБЕНОСТИ ПРИ КАЛКУЛИРАНЕТО И ОЦЕНКАТА НА ЗЕМЕДЕЛСКАТА ПРОДУКЦИЯ 208

Доц. д-р Галя Иванова-Кузманова
ПРОБЛЕМИ ПРИ СЧЕТОВОДНОТО ОТЧИТАНЕ НА КВОТИ ЗА ЕМИСИИ НА ПАРНИКОВИ ГАЗОВЕ.....216

Доц. д-р Диана Крумова
ВЪПРОСИ НА КОМПЮТЪРНОТО СЧЕТОВОДСТВО В СЕЛСКОСТОПАНСКИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ 222

Доц. д-р Венцислав Вечев
ОСОБЕНОСТИ ПРИ ОЦЕНЯВАНЕТО НА ПРЕДОСТАВЕНИТЕ ОБЕЗПЕЧЕНИЯ ОТ ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ПРОИЗВОДИТЕЛИ В БАНКИТЕ.....228

Ас. д-р Пламен Петров
РОЛЯТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР В СИСТЕМАТА НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА.....235

Докторант Станислав Шишманов
ПЛАТЕЖНО ПОСРЕДНИЧЕСТВО НА ТЪРГОВСКИТЕ БАНКИ ПРИ УРЕЖДАНЕ НА ВЗАИМООТНОШЕНИЯТА МЕЖДУ ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ ПРОИЗВОДИТЕЛИ И ДЪРЖАВНИЯ И ОБЩИНСКИТЕ БЮДЖЕТИ.....241

Маркетинг, дистрибуция и търговия със селскостопански продукти

Доц. д-р Пенка Горанова
РЕКЛАМНА КАМПАНИЯ НА ФИРМА “ЖИТАРА” ООД.....251

Доц. д-р Марина Николова
СЪСТОЯНИЕ НА ПАЗАРА НА ЗЕМЕДЕЛСКИ ЗЕМИ
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ 261

Доц. д-р Симеонка Петрова
ВЛИЯНИЕ НА СПЕЦИАЛИЗАЦИЯТА НА АГРАРНОТО
ПРОИЗВОДСТВО ВЪРХУ АСОРТИМЕНТНОТО
ПРЕДЛАГАНЕ 273

Доц. д-р Петранка Мидова
ПАЗАРЪТ НА СЛЪНЧОГЛЕДОВО ОЛИО – АНАЛИЗИ
И ПЕРСПЕКТИВИ.....281

Доц. д-р Маргарита Шопова
СТАТИСТИЧЕСКИ АНАЛИЗ НА РЕГИОНАЛНИТЕ РАЗЛИЧИЯ
НА ИЗПОЛЗВАНАТА ЗЕМЕДЕЛСКА ПЛОЩ.....289

Доц. д-р Красимира Славева
СЪСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ ВЪВ ВЪНШНАТА ТЪРГОВИЯ
НА БЪЛГАРИЯ СЪС СЕЛСКОСТОПАНСКИ СТОКИ 296

Доц. д-р Любомир Любенов
СЕГМЕНТИРАНЕ ПАЗАРИТЕ НА ПЧЕЛЕН МЕД
В ОБЛАСТ РУСЕ.....304

Гл. ас. д-р Галя Георгиева
ВИДОВО МНОГООБРАЗИЕ НА БИОПРОДУКТИТЕ
В ОБЛАСТ ВЕЛИКО ТЪРНОВО 309

Доктор по икономика Георги Димитров
ПРИЛОЖЕНИЕ НА МЕТОДИТЕ ЗА БИЗНЕС ПРОГНОЗИРАНЕ
В АГРАРНИЯ СЕКТОР.....317

Докторант Александър Ангелов
УПРАВЛЕНИЕ НА ЗАПАСИТЕ ОТ ДОСТАВЧИЦИТЕ
ВЪВ ВЕРИГИТЕ НА ДОСТАВКА В СЕЛСКОТО
СТОПАНСТВО 330

Студент Надежда Беновска
ХАРАКТЕРИСТИКА НА ХИБРИДЕН СОРТ ЦАРЕВИЦА
КНЕЖА 509. НОВИТЕ ТЕХНОЛОГИИ ПРОМЕНЯТ
ИКОНОМИКАТА 336

Информационни технологии в селското стопанство

Проф. д.ик.н Сергей Охрименко, доц. д-р Агоп Саркисян,
докторант Сергей Пянковский
ИНФОРМАЦИОННО ОСИГУРЯВАНЕ НА ПРОЦЕСИТЕ
ПО УПРАВЛЕНИЕ НА ИЗВЪНРЕДНИ СИТУАЦИИ 347

Доц. д-р Светослав Илийчовски
АНАЛИЗ НА ДИГИТАЛНИТЕ КОМПЕТЕНЦИИ НА ЖЕНИТЕ
ПРЕДПРИЕМАЧИ В БЪЛГАРИЯ И АНГЛИЯ 354

Антоний Богданов
ИТ АВТОМАТИЗАЦИЯ В ЗЕМЕДЕЛИЕТО.....360

Екологизация и устойчиво развитие на селското стопанство

Prof. DSc. Shaban Nidal, Dr. Erika Andenna Dr. Kadhum Eman,
Dr. Luay Tailah
AGRONOMISTS JOB DON'T REDUCE NATURAL RESOURCES
TO MEET TODAY'S NEEDS WITHOUT COMPROMISING
THE NEEDS OF FUTURE GENERATION.....369

Доц. д-р Минка Анастасова – Чопева
РАВНИЩЕ НА СОЦИАЛНАТА УСТОЙЧИВОСТ
В СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО 378

Доц. д-р Тихомир Личев
ДЕМОГРАФСКИЯТ ВЗРИВ“ И ГЛОБАЛНИТЕ КЛИМАТИЧНИ
ПРОМЕНИ.....386

Албена Симеонова, Пепо Петров
БИОЛОГИЧНОТО ЗЕМЕДЕЛИЕ В БЪЛГАРИЯ - СЪЩНОСТ
И ПРОБЛЕМИ. САНКЦИИ, ДОБРИ ПРАКТИКИ
И ИНОВАЦИИ.....392

Гл. ас. д-р Емил Николов
ИНТЕГРИРАНЕ НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА
ОТГОВОРНОСТ В ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ.....403

Гл. ас. д-р Иван Маринов
УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО
В БЪЛГАРИЯ ЧРЕЗ ИМПЛЕМЕНТИРАНЕ
НА КОРПОРАТИВНАТА СОЦИАЛНА ОТГОВОРНОСТ 410

Гл. ас. д-р Десислава Алексиева
ИНТЕРЕСИ В УПРВЛЕНИЕТО.....417

Гл. ас. д-р Елена Йорданова
ЕКОЛОГИЧНА ОТГОВОРНОСТ И УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ 423

Докторант Валерия Николаева
ИНТЕЛИГЕНТНО ПО ОТНОШЕНИЕ НА КЛИМАТА
ПРОИЗВОДСТВО НА КАРТОФИ.....428

Магистър Галина Мирчева
БАЛАНС МЕЖДУ ПРИРОДО-ЕФЕКТИВНО И МОДЕРНО-
ТРАДИЦИОННО СТОПАНСТВО
(по примера на смесено животновъдно-растениевъдно стопанство
в с. Петърница, общ. Долни Дъбник, обл. Плевен) 437

Студент Анета Врайкова
БИОРАЗНООБРАЗИЕТО И ПРЕХОДА КЪМ ПО-ЕКОЛОГИЧНА
ИКОНОМИКА 444

Студенти Радой Йосифов и Анета Врайкова
АНАЛИЗ НА ПРЕДЛАГАНИТЕ БИОПРОДУКТИ
В ХРАНИТЕЛНА ВЕРИГА БИЛЛА БЪЛГАРИЯ 450

Правни, исторически и социално-културни бариери на общата селскостопанска политика в Европейския съюз

PhD. Associate Professor Panagoreț Ioana, PhD. Associate Professor Panagoreț Dragoș, PhD. Lecturer Panagoreț Andreea
FOOD SAFETY POLICIES AND STRATEGIES IN ROMANIA 461

К.э.н., старший преподаватель Елена Сергеевна Шараг
ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИИ НА РАЗВИТИЯ
АГРОСЕКТОРА УКРАИНЫ 472

Доц. д-р Маруся Линкова
ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ИМПЕРАТИВИ И ФЛУКТУАЦИИ
В РАЗВИТИЕТО НА АГРОБИЗНЕСА 478

Доц. д-р Ирена Емилова
ЗА СОЦИАЛНАТА РОЛЯ НА ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ КООПЕРАЦИИ..486

Доц. д-р Николай Марков, доц. д-р Светослава Стойчева
НЕРАГЛАМЕНТИРАНИЯ ТРУД – СОЦИАЛЕН ДЪМПИНГ
В ЖИВОТНОВЪДСТВОТО.....491

Гл. ас. д-р Надежда Цветкова
ПРЕЗДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ДЕЙНОСТТА
НА ЗЕМЕДЕЛСКИЯ ПРОИЗВОДИТЕЛ-ПЧЕЛАР 502

Мирослав Маринов
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА ПРЕД ЗЕМЕДЕЛСКИТЕ
КООПЕРАЦИИ В УСЛОВИЯТА НА ЗАСИЛЕНА
КОНКУРЕНЦИЯ.....507

Доктор Георги Ангелов
ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО И ВЪЗДЕЙСТВИЕТО
НА ПОДХОДА ЛИДЕР ВЪРХУ МЕСТНОТО РАЗВИТИЕ
ЗА ПЪРВИЯ ПРОГРАМЕН ПЕРИОД НА ПРСР (2007-2013).....513

Докторант Боряна Георгиева
ОСНОВНИ АСПЕКТИ И ПРОБЛЕМИ ПРИ ДЕФИНИРАНЕ
НА СЕЛСКИТЕ РАЙОНИ В БЪЛГАРИЯ.....522

Докторант Росен Коцев
НЯКОИ ХАРАКТЕРИСТИКИ И ПРОБЛЕМИ НА СЕЛСКИТЕ
РАЙОНИ В КОНТЕКСТА НА АГРАРНИЯ СЕКТОР
В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ 529

Докторант Елена Ташкова
ДЕЙНОСТИ В РЕГИОНА НА ОБЛАСТ БЛАГОЕВГРАД/
ОБЛАСТНА ДИРЕКЦИЯ НА ДФ „ЗЕМЕДЕЛИЕ“ –
БЛАГОЕВГРАД 540

Докторант Цветан Марков
АНАЛИЗ НА СЪСТОЯНИЕТО НА ОБЕКТИТЕ НА
ИНДУСТРИАЛНА СОБСТВЕНОСТ В БЪЛГАРИЯ 548

МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКА
КОНФЕРЕНЦИЯ

**СЪСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕТО
И РАЗВИТИЕТО НА СЕЛСКОТО СТОПАНСТВО**

Свищов, 4 октомври 2019 г.

Сборник с доклади

Конференцията е посветена на 35 години от създаването на катедра „Аграрна икономика“ и е част от научните форуми, отбелязващи 83 годишнината на Стопанска академия „Д. А. Ценов” – Свищов

ISBN 978-954-23-1762-3

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов”
Свищов, ул. Градево № 24

ОЦЕНКА НА ИЗПЪЛНЕНИЕТО И ВЪЗДЕЙСТВИЕТО НА ПОДХОДА ЛИДЕР ВЪРХУ МЕСТНОТО РАЗВИТИЕ ЗА ПЪРВИЯ ПРОГРАМЕН ПЕРИОД НА ПРСР (2007-2013)

Доктор по икономика Георги Ангелов
Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов

Резюме*: Целта на доклада е да се оцени степента на изпълнение на подхода ЛИДЕР в България и установят основните фактори повлияли негативно върху неговото изпълнение. За постигане на целта е направена оценка, от една страна, на постигнатите резултати, спрямо заложените цели и поставените индикатори, а от друга страна – на въздействието му върху местното развитие, като са изведени и анализирани главните фактори оказали отрицателно въздействие върху резултатите при прилагане на подхода ЛИДЕР в България.*

Ключови думи*: оценка, индикатор, резултати, изпълнение, цел.*

1. Въведение

Един от най-резултатните инструменти за подпомагане развитието на селските райони в ЕС е подходът ЛИДЕР. С помощта на който се осигурява целенасочено разходване на публичните средства, съобразено с нуждите и спецификите на района и участието на местната общност при разработването на стратегия за местно развитие, отговаряща на социалните, екологичните и икономическите предизвикателства.

Официално прилагането на ЛИДЕР в България започва с ПРСР 2007–2013 г. Мерките, включени в четвърта ос на ПРСР, са насочени към практическото прилагане на метода в страната. Основната им цел е подготовката и обучението на представители на местната общност с необходимите знания и умения за изготвянето и реализацията на стратегиите за местно развитие (СМР)(Блажева, Николова, Линкова, Грозева, & Ненова, 2011) (действителното прилагане на подхода).

2. Резултати от изпълнението на ЛИДЕР за първия програмен периода на ПРСР (2007-2013)

Подходът дебютира в България с ПРСР 2007–2013 г. и местните общности не притежават нужния капацитет за прилагането на ЛИДЕР

в техните райони. Изграждането на необходимите административни умения започва с отварянето на мярка 431-2. Подготовката и обучението на местните кадри, прилагащи подхода, се проявява на две нива: капацитет за изграждане на МИГ и капацитет за изпълняване на СМР.

Отварянето на мярката закъснява с около 2 години, с което значително е ограничен времевият ресурс за всички последващи операции, свързани с прилагането на подхода, но въпреки това тя успява да мобилизира 181 селски общини или 78% от всички, отговарящи на критериите за кандидатстване. Подадени са 136 заявления, от които са сключени 102 договора на стойност 16 547 924 лв. На по-късен етап отпадат 12 договора и реално се изпълняват 90. Крайните резултати от мярката са представени в Таблица 1.

Таблица 1. Резултати от подмярка 431-2 „Придобиване на умения и постигане на обществена активност на съответните територии за потенциални местни инициативни групи в селските райони”

РЕЗУЛТАТИ			
	Изпълнение	**Целеви индикатори**	%
Обхванатата територия	64 хил. кв. км.		
Обхванато население	2.2 млн. души		
Потенциални МИГ	90	**60**	150%
Брои преминали обучение	11446 души /2992 под 25 години	**26000**	44%
Брой дейности за придобиване на умения и постигане на обществена активност	1071	**1300**	82%

Източник: По данни на МЗХГ.

Постигнатите резултати от подмярката в обхвата на територията и населението, въпреки че няма поставени индикатори за тях, се възприемат за голям успех. От тези резултати произлиза и преизпълнението на индикатора за потенциални МИГ. Другите два индикатора са преминалите обучение и придобиване на умения и постигането на обществена активност. Ясно се вижда, че не са постигнати целевите нива, заложени по мярката, което говори за слабости и частично използване на наличния ресурс. Още този етап е видно, че усвояемостта на 90-те потенциални МИГ, които ще се съревновават чрез своите стратегии за одобрение по М–41, е много слаба. Тя възлиза едва на 65% (9 387 515 лв.) от договорения финансов ресурс. Основна причи-

на за този факт според бенефициентите е липсата на достатъчно първоначални средства за изпълнение на заложените дейности и твърде бавното възстановяване на направените разходи, което от своя страна ги принуждава да използват възможно най-малко средства и да отпаднат някои от планираните дейности.

По двата приема на М–41, след прекалено дълго оценяване на подадените от МИГ стратегии и последвалите негативни последици от забавянето, са одобрени 35 МИГ и техните СМР. В обхвата на 35-те МИГ влизат 57 общини с 25.8 хил. кв. км, 29% от селските райони и 23% от територията на страната с население от 801 688 човека, попадащи в обхвата на ЛИДЕР(МИГ – Тутракан – Сливо поле, 2017). Съпоставката на резултатите с целевите индикатори е представена в Таблица 2.

Таблица 2. Резултати от мярка 41

РЕЗУЛТАТИ			
	Изпълнение	**Целеви Индикатор**	%
Подпомогнати МИГ	35	**50**	70%
Обхванатата площ от МИГ	25 800 хил. кв. км	**36 000 хил. кв. км**	72%
Обхванато население от МИГ	801 688 души	**1 260 000 души**	64%

Източник: По данни на МЗХГ.

От таблицата ясно се вижда, че не е достигнат нито един индикатор. Въпреки че има много добри предразполагащи показатели, от 90 потенциални МИГ са подпомогнати едва 35, поради ограничения във финансовия ресурс. Неизпълнението на първия индикатор предопределя и резултатите на следващите два индикатора за обхванатата площ и население.

С избора на 35-те МИГ създаденият административен капаците от подмярка 431-2 започва да се надгражда от подмярка 431-1. Дейностите по подмярката се изразяват главно в предоставяне на информация, обучение, консултации, разисквания на различни казуси с местните общности на избраните МИГ. Чрез мярката са подготвени и наети 151 човека, изпълняващи четири позиции: директор, технически асистент, експерт и счетоводител. В по-голямата си част екипите на МИГ са съставени от тези четири позиции, в осем от групите има по двама експерти, в една МИГ има трима. Това реално е движещата сила по места, която прилага ЛИДЕР. Изборът на местни хора за тези позиции е от голямо значение за изграждането на доверие и мобилизация на местното население и същевременно за съпричастността им

към оптималното реализиране на СМР. За съжаление, поради редица институционални забавяния и неуредици, се наблюдава голямо текучество на кадри, като за 2012 г. достига 40%, за 2013 г. – 17%, за 2014 г. – 11%(МЗХ, 2015). Тези смени влияят негативно и пораждат редица грешки, които дискредитират МИГ и подхода ЛИДЕР. В процеса на работа по прилагане на стратегиите и различните съвместни обучения се зараждат стабилни служебни взаимоотношения и процесът на отлив на кадри постепенно се нормализира.

Мярка 421 е с дуална насоченост към насърчаване на сътрудничеството на местно, регионално и национално ниво и разкриване потенциала на селските райони чрез въвеждане на иновации, подпомагане производството на местните продукти и услуги, носещи добавена стойност за района и запазване на местната идентичност. Сътрудничеството между различните МИГ е възможност да се обмени информация, да се прокарат нови идеи, да се внедрят нововъведения, да се изградят връзки и придобият различни умения. Най- значимият резултат е обменът на знания, което се счита за много важно за постигането на напредък и положително въздействие върху селските райони. Изграждането на междурегионално и транснационално сътрудничество не е лесен процес и изисква значителен ресурс от време и подготовка. Именно от този ресурс са лишени МИГ в България поради прекалено късното отваряне на мярката и липсата на достатъчно време за нейното изпълнение, предначертава и много слабия интерес към нея. Резултатите от мярката са представени в Таблица 3.

Таблица3. Резултати от мярка 421 „Междутериториално и транс-национално сътрудничество”

РЕЗУЛТАТИ			
	Изпълнение	**Целеви Индикатор**	%
Брой проекти за местно, регионално и национално сътрудничество	9	**55**	16%
Брой подпомогнати иновативни продукти и услуги	3	**40**	7,5%

Източник: По данни на МЗХГ

Както се вижда, в таблицата от заложени за изпълнение 55 проекта за междурегионално и транснационално сътрудничество, а са реализирани само 9 – едва 16% изпълнение на целевия индикатор. За подпомогнати иновативни продукти и услуги, резултатите са още по

лоши, от заложените 40 са създадени 3 – 7.5% изпълнение. Тези ниски резултати показват, че на практика мярката е почти изгубена.

Въздействието на подхода ЛИДЕР върху селските райони не се ограничава само с повишаване на капацитета и активизиране на местното население. Основният тласък за развитие на селските райони се осъществява от реализация на СМР и проектите, включени в тях. СМР са изградени според потребностите, възможностите и проблемите на района, за който са предназначени, но същевременно са съобразени и с целите и приоритетите на ОСП и ПРСР на страната. Както е упоменато по-горе, Ос 4- ЛИДЕР спомага да постигане целите на останалите 3 оси и проектите от СМР на МИГ са по мерките, включени в трите оси, с изключенията, посочени по Регламент 1698/2005. Набирането на проекти към МИГ за реализация на стратегията за местно развитие започва веднага, след одобрение на стратегиите. Но поради прекалено дългия процес на оценяване на стратегиите и избора на МИГ работното време за изпълнение на мярка 41 е силно ограничено. Въпреки малкия времеви ресурс и реалната опасност мярката да бъде изгубена, МИГ успяват да активизират 1908 бенефициенти, които внасят своите проекти към МИГ, като стойността на подадените проекти към МИГ надхвърля със 140% предвидения бюджет.

След направената оценка от Държавен фонд земеделие и Разплащателната агенция са одобрени 1588 проекта, като от тях с подписани договори остават 1221. В крайна сметка изпълнените проекти са 1071 на обща стойност 76 741 501 лв. или 99% от актуализирания/намаления бюджет на мярка 41. За интервенциите, предвидени в стратегиите за местно развитие, чрез които се въздейства върху развитието на селските райони, МИГ използват тринадесет мерки от трите оси на ПРСР (вж. Таблица 4.).

От таблицата е видно, че по-голямата част от проектите са насочени към мерките в ос три, което е разбираемо предвид лошото инфраструктурно състояние на селските общини и дългогодишната липса на инвестиции в тях. Още повече, че МИГ са до известна степен зависими от местната власт. Това съотношение на интереса по отделните оси е очаквано. За Ос 3 са предвидени най-много средства, 60% от бюджета по мярката, но желанието на бенефициентите е тези средства да са повече и договорените средства възлизат на 72%. За Ос 2 са планирани 5%, договорен е 1%, за Ос 1 са планирани 35%, договорени са 27%. Според така изложените данни може да обобщим, че мярка 41 има най-голям принос към целите на Ос 3 за въздействие върху качеството на живот в селските райони и разнообразяването на селската икономика.

Таблица 4. Разпределение на мерки и бенефициенти по трите оси

№	Ос	Мярка	Брой
1	Ос 1 „Подобряване на земеделския и горския сектор“	Мярка 111 „Обучение, информационни дейности и разпространяване на научни знания“	13
2		Мярка 121 “Модернизиране на земеделските стопанства“	307
3		Мярка 123 „Добавяне на стойност към земеделски и горски продукти“	41
4	Ос 2 „Подобряване на околната среда и природата“	Мярка 223 „Първоначално залесяване на неземеделски земи“	5
5		Мярка 226 „Възстановяване на горския потенциал и въвеждане на превантивни дейности“	12
6	Ос 3 „Качество на живот в селските райони и разнообразяване на селската икономика“	Мярка 311 „Разнообразяване към неземеделски дейности“	60
7		Мярка 312 „Подкрепа за създаване и развитие на микропредприятия“	291
8		Мярка 313 „Насърчаване на туристическите дейности“	40
9		Мярка 321 „Основни услуги за населението и икономиката в селските райони“	75
10		Мярка 322 „Обновяване и развитие на населените места“	56
11		Мярка 323 „Опазване и подобряване на селското наследство“	75
12		Мярка 331 „Професионално обучение и предоставяне информация за икономическите субекти, които работят в областите, обхванати от ос 3“	11
13		Мярка 7.1 „Напред към наследството – територията Исперих ни обединява“	11

Източник: („ИНСАЙТ“; ЕООД, Екорис Саут Ийст Юроп; ООД, БИМ Консултинг, 2018)

Въпреки положените усилия от страна на МИГ и положителното въздействие на интервенциите, реализирани чрез тях върху селските райони, постигнатите резултати сериозно се разминават от целевите индикатори, отнасящи се за изпълнението на М–41. Данните показват, че заложеният индикатор „Брой проекти, финансирани от МИГ” е изпълнен на 59% (1374 проекта), за индикатора „Брои финансирани бенефициенти от МИГ” изпълнението е 73% (997 бенефициента) („ИНСАЙТ“; ЕООД, Екорис Саут Ийст Юроп; ООД, БИМ Консултинг, 2018). Основна причина за разминаването между заложените и постигнатите индикатори се дължи главно на ограничения финансов и

времеви ресурс. Негативно влияние върху резултатите на МИГ оказват и множеството нормативни, административни и други спънки.

2. Съпоставка на резултати, цели и ресурс

За постигането на дадена цел е нужно определен ресурс, а с намаляването на ресурса е логично да намаляват и резултатите от него. Първоначалният ресурс, предвиден за поставените цели в ПРСР (2007–2013 г.), е 2.6 % от нейния бюджет или 76 988 000 евро. Времевият ресурс за прилагане на подхода ЛИДЕР е ограничен още със стартирането. Мярка 431-2 отваря две години след отварянето на ПРСР, впоследствие оценяването на първите стратегии отнема още година и половина, като забавянията продължават в почти всички етапи от прилагането на подхода. Поради тези факти заложеното в таблицата намаление на времевия ресурс от две години, е минимумът, който може да се постави, но реално загубеният времеви ресурс е много повече. Постоянните закъснения и съпровождащата ги липса на време дискредитират работата на МИГ и влошават техните резултати. Подобни неадекватни действия ограничават финансовия ресурс, определен за ЛИДЕР, в разрез с чл. 17(2) на Регламент (ЕО) 1698/2005, според който бюджетът, предвиден за ЛИДЕР, не трябва да е под 2.5% от средствата, предвидени за ПРСР. Вследствие на ограничения финансов ресурс не се достига най-важният целеви индикатор за подпомогнати МИГ и се поражда верижно неизпълнение на почти всички останали индикатори.

Съкращаването на средствата ограничава обхвата на действие и възможностите за развитие на селските райони, като същевременно засилва недоверието към подхода в местните общности. В Таблица 5 е представена съпоставка на резултати, цели и ресурс, заложени за изпълнение в ПРСР (2007–2013 г.). Внимание заслужават еднаквите стойности на последните два показателя на Таблица 5 – „Среден процент на изпълнение на всички индикатори" и „Среден процент на ползвания ресурс", между които е налице правопропорционална зависимост. С убеденост може да се твърди, че 100% - ното използване на ресурса осигурява 100% - ното изпълнение на поставените цели. Съгласно дедуктивния метод, щом всички МИГ са си свършили работата на 100% и са постигнали поставените им цели, то и всяка от тях ги е постигната на 100%. На тази основа се налага изводът, че МИГ в България са постигнали поставените им цели пропорционално на предоставения им ресурс и частичното 63% изпълнение се дължи на външни причини – административни, нормативни, институционални и пр.

Таблица 5. Съпоставка на резултати, цели и ресурс

СЪПОСТАВКА НА РЕЗУЛТАТИ ЦЕЛИ И РЕСУРС			
	Целеви индикатор	**Изпълнение**	**Изпълнение в проценти**
Подпомогнати МИГ	50	35	70%
Обхванатa площ от МИГ	36 000 хил. кв. км	25 800 хил. кв. км	72%
Обхванато население от МИГ	801 688 души	1 260 000 души	64%
Потенциални МИГ	60	90	150%
Брой преминали обучение	26000	11446 души	44%
Брой дейности за придобиване на умения и постигане на обществена активност	1300	1071	82%
Брой проекти за местно, регионално и национално сътрудничество	55	9	16%
Брой подпомогнати иновативни продукти и услуги	40	3	7.5%
Брои проекти, финансирани от МИГ	2328	1374	59%
Брои бенефициенти, финансирани от МИГ	1365	997	73%
	Целеви бюджет за усвояване	**Реално платен бюджет**	
Финансов ресурс	76 988 000 евро	43 267 000 евро	56%
Времеви ресурс	7 г.	5 г.	71%
Среден процент на изпълнение на всички индикатори	1000%	637.5%	**63%**
Среден процент на ползвания ресурс	200%	127%	**63%**

Източник: По данни на МЗХГ, („ИНСАЙТ“; ЕООД, Екорис Саут Ийст Юроп; ООД, БИМ Консултинг, 2018).

Ефектът от усърдната работа на МИГ и прилагането на подхода е визуализиран в осъвременяване на общинските сгради и инфраструктурата, разнообразяване на местната икономика с появата на нови бизнес обекти и услуги, съхраняване на културното наследство и местната идентичност. Тези интервенции са видими и осъзнати от местното население (Николова, Линкова, & Ненова, 2018), а как го оценяват си проличава от огромния интерес и желание за участие в прилагането на ЛИДЕР в страната. Почти няма община или район, отговарящи на условията за кандидатстване, да не са заявили желание за включване в подхода. По-висока оценка за положителното въздействие на подхода ЛИДЕР и МИГ върху селските райони няма.

Заключение

Намаляване на времевият и финансов ресурс, административните и нормативните затруднения, оказват негативно въздействие върху резултатите от прилагането на подходът в България, поражда риск от неизпълнението на проектите, резултатите, целите и стратегиите за местно развитие, като намаляват ефективността и дискредитира подхода ЛИДЕР.

Въпреки трудностите и проблемите с които се сблъскват МИГ при прилагането на подхода в страната, от постигнатите резултати ясно се откроява приносът на интервенциите за устойчиво развитие на тези райони, като се отчита, че по-голямата част от МИГ постигат в значителна степен поставените в СМР цели като активизиране на местното население, информиране и обучения на заинтересовани лица, създаване и повишаване на капацитета, управление и реализация на проекти, оптимизиране на местното самоуправление, сътрудничество с други райони и др. Интервенциите, реализирани чрез МИГ, допринасят за устойчивото развитие на района, който представляват, и независимо от множеството съпътстващи проблемите, успяват в по-голямата си част да изпълнят своите СМР.

ЛИТЕРАТУРА

"ИНСАЙТ; ЕООД, Екорис Саут Ийст Юроп; ООД, БИМ Консултинг. (2018). *Последваща оценка на Програмата за развитие на селските райони 2007-2013 г.* София: ECORYS.

Блажева, В., Николова, М., Линкова, М., Грозева, Д., & Ненова, Р. (2011). *Развитие на селските райони.* Свищов: А.И. "ЦЕНОВ"-СВИЩОВ.

МЗХ. (2015). *Административен капацитет и промени в персонала на МИГ.* Изтеглено на 07 07 2018 г. от www.leader-network.org: www.leader-network.org/images/prezentacii/new/2.ppt

МИГ – Тутракан – Сливо поле. (11 01 2017 г.). *Подходът Лидер цели-Местни инициативна група Тутракан-Сливово поле.* Изтеглено на 11 01 2018 г. от mig.tutrakan-slivopole.bg: mig.tutrakan-slivopole.bg/media/.../презентация-лидер-ес-история-и-преглед.pptx